

Skulpturen FUNDAMENTALISM
Dialogprojektet ABRAHAMS BØRN
af JENS GALSCHIØT
<http://fundamentalism.dk/>

UNDERVISNINGSMATERIALE TIL
KRISTENDOMSKUNDSKAB

Udarbejdet af UCL

Link til præsentation: cfmlink.dk/76

Præsentation af forløbet om fundamentalisme ud fra ”Abrahams børn”

Jens Galschiøts skulptur *FUNDAMENTALISM* er udgangspunktet for det tværfaglige undervisningsforløb om ”Abrahams Børn”. ”Abrahams Børn” er et kunst- og dialogprojekt, der sætter fokus på jødedommen, kristendommen og islam, som alle tre har Abraham som stamfader. Forløbet trækker eleverne ud af klasseværelset og lader dem få en æstetisk oplevelse via et kunstværk, som dermed trækkes ind i klasseværelset og giver eleverne et sanseligt udgangspunkt for undervisningen.

Skulpturen er ifølge Galschiøt tænkt som kunst til eftertanke og dialog. Med sine 3,4 meter høje og 14 tons tunge støbninger af i alt 8000 eksemplarer af de tre hellige bøger (Bibelen, Toraen og Koranen) er skulpturen monumental i sit udtryk. Fundamentet udgøres af 28 skærme, der i alt viser 600 citater fra de tre helligskrifter. På ydersiden af skulpturen finder man de lyse (humanistiske) citater, på indersiden de mørke (antihumanistiske). Pointen er, at de tre religioner er fælles om både de lyse og de mørke sider.

Undervisningsforløbet skal hjælpe eleverne til at bevæge sig fra en æstetisk, før-analytisk oplevelse af kunstværket og hen mod en sproglig, reflekteret forståelse af et komplekst emne, nemlig fundamentalisme. Ifølge kunstneren er det et emne, som har en tendens til at ende i ufrugtbare og skingre debatter, der mere går ud på at positionere sig end på at have en åben dialog. Så ender det i ”dem” og ”os”. Hele formålet med kunstværket og med undervisningsforløbet er at skabe forståelse og fordomsfri dialog mellem mennesker med forskellig kulturel baggrund og forskellige holdninger.

Eleverne bevæger sig fra kunstværkets konkrete beskaffenhed til citaterne fra de tre hellige skrifter og videre til andre citater, tekster og billeder, som tematiserer og udfolder begrebet fundamentalisme inden for fagene historie, kristendomskundskab, engelsk, samfundsfag og billedkunst. Eksempler på spørgsmål i forløbet er:

- Hvordan kommunikerer vi hhv. positivt og negativt om og med andre?
- Hvorfor har vi fordomme om mennesker, som er anderledes end os selv?
- Hvordan udtrykker sprog fundamentalisme?
- Hvad er forholdet mellem religion og fundamentalisme?
- Hvad er ytringsfrihed, og bør ytringsfrihed begrænses? Hvorfor/hvorfor ikke?

Oversigt over forløbet om fundamentalisme og ”Abrahams børn”

Oplevelsestur til <i>Abrahams børn</i> (2 lektioner)			
Bearbejdning af oplevelsesturen (2 lektioner)			
Historie	Samfundsfag	Engelsk	Kristendomskundskab
Muhammedkrisen 1: Handlingsforløb	1 Fundament og fundamentalisme	Sprog og kultur Tematisk ordforråd	Hvem var Abraham?
Muhammedkrisen 2: Personer	2 Eksempler på fundamentalisme i samtiden	Sproglig bevidsthed Diskussion og tolkning	Hvem er hans børn?
Muhammedkrisen 3: Kontrafaktisk historieskrivning	3 Samfundstyper og fundamentalisme	Sprog skaber virkelighed Lytte- og læsetekster	Tekst og tro i tre verdensreligioner
Muhammedkrisen 4: Dilemmaer i krisen	4 Roller og religion	Holdninger i sprog Citatdebat	Bogstav og tro hos Luther
Menneskerettigheder og Holocaust	5 Menneskerettigheder – frihed og grænser	Sprog til forsoning Rollespil	Luthers tekster mod jøderne og andre vantro
Afslutning (6 lektioner)			

Forløbet er tænkt som et tværfagligt forløb i fire faglige søjler. Søjlerne kan stå for sig selv, og flere søjler kan forbindes med hinanden samtidigt. Der kan således gennemføres både tværfaglige og monofaglige forløb med afsæt i materialet. Vælger man ét af forløbene ud, kan man med fordel inddrage elementer fra ét eller flere af de andre. Fx er begrebsafklaringen i starten af samfundsfagsforløbet og begrebs- og citatøvelserne til engelsk nyttige i alle forløb, og man kommer ikke uden om at inddrage den indledende del af forløbet i kristendomskundskab. Omvendt kan starten af engelskforløbet udelades, hvis engelsklæreren vælger at tage med på den fælles oplevelsestur, hvor flere af spørgsmålene så kan oversættes til engelsk.

Uanset graden af tværfaglighed indledes og afsluttes forløbet med de samme aktiviteter, der knyttes direkte an til kunstværket. Aktiviteterne forudsætter, at skulpturen er opstillet i nærheden af skolen, sådan at lærere og elever kan se og undersøge kunstværket – eller at eleverne har mulighed for at aflægge Galschiøts værksted et besøg. Her står skulpturen, når den ikke er opstillet rundt omkring i landet.

De forskellige delforløb er inddelt i undervisningsgange, der varierer i omfang, hvorfor der ikke er sat lektionstal på dem. Nogle af gangene vil skulle strækkes over mere end én lektion. Det beror på en konkret vurdering af læreren. På de næste sider får du en kort præsentation af forløbets forskellige elementer.

Materialet er fremstillet af Michael Greis Andersen (kristendomskundskab), Lars Birkekjær Hansen (samfundsfag), Helle Libenholt (engelsk), Henrik Ottosen (historie) og Keld Skovmand (kristendomskundskab og samfundsfag). Sidstnævnte har redigeret materialet sammen med Helle Libenholt. Arbejdet er finansieret af Anvendt Forskning i Pædagogik og Samfund og HistorieLab, UCL Erhvervsakademi og Professionshøjskole. Størstedelen af forløbet har været afviklet og afprøvet i tre 8. klasser på Petersmindeskolen i Vejle. Skolen havde det pågældende skoleår lektioner af 60 minutters varighed, hvilket har haft betydning for den konkrete planlægning af forløbene.

Introduktion til forløbet i kristendomskundskab

Abrahams børn – hvor kom de fra, og hvor gik de hen?

Abrahams børn refererer til de tre verdensreligioner, der alle har Abraham som stamfader. Historien om Abraham og den pagt, han slutter med Gud, er udgangspunktet for jødedommen, og både kristendom og islam spejler sig i denne historie og pagt. Historien om pagten findes i Det Gamle Testamente, 1. Mosebog kapitel 17. Tre udsnit af den er gengivet blandt skulpturens mørke citater. Det gælder bl.a.: ”jeg gør dig til fader til en mængde folkeslag [...] Jeg vil være din og dine efterkommeres Gud” (vers 4-5). Det er ikke helt klart, hvorfor dette citat i sig selv skulle være mørkt, ligesom det heller ikke er klart, hvorfor omskærelsen skulle være udtryk for anti-humanisme (vers 11). Til gengæld er det ret åbenbart, at ”en uomskåret mand, en hvis forhud ikke er omskåret, skal udryddes fra sit folk” (vers 14), er et mørkt citat.

Man bliver nødt til at gribe til grundteksten og religionshistorien for at forstå, hvem Abrahams børn er, og hvad Galschiøts kunstværk betyder. Teksten får sit eget liv i Koranens og Paulus’ fortolkning af den, og pagten (som er et andet ord for menneskets gudsforhold) ændrer sig fra at være båret af en omskærelse og knyttet til en del af Palæstina, til at være båret af tro (i kristendommen) og bundet til Mekka (i islam). I starten af kristendomsforløbet er der derfor fokus på arbejdet med kildetekster fra Bibelen og på at forstå nogle af de grundlæggende begreber i både jødedom, kristendom og islam, således at forskellene på de tre religioner kommer klart frem.

Forløbet handler om fundamentalisme. Derfor er det vigtigt at gøre klart for eleverne, at fundamentalisme ikke udspringer af religion – hverken en bestemt religion eller religion som sådan – men derimod af et bestemt syn på religion og verden. Et fundamentalistisk syn på Bibelen finder vi også hos Martin Luther og dermed i dansk kristendomstradition. Luther mente, at Bibelen var en kilde til sand kristendom og menneskets frelse, men også at det hellige skrift skulle tolkes ud fra, hvad der fører mennesket til Kristus, dvs. til forståelsen af, at mennesket er tilgivet sine synder, fordi Kristus har taget dem på sig. For Luther var denne tro på frelsen i Kristus tilstrækkelig. Den udelukkede gerninger. Forholdet mellem tekst og tro og mellem tro og gerninger står derfor centralt i forløbet til kristendomskundskab.

Luther så sandheden i Bibelen. Denne sandhed udelukkede andre forståelser af forholdet mellem Gud og mennesket. Luther var meget kritisk over for både jøder og muslimer ud fra sin tolkning af Bibelen, som var hans fundament. Forløbet afsluttes med eksempler på Luthers hårde ord

mod de "vantro" og en perspektivering til nutiden, hvor både jøder og muslimer stadig lægges for had.

KRISTENDOMSKUNDSKAB

1 Hvem var Abraham?

Abraham er troens fader i både jødedom, kristendom og islam. Derfor kan man opfatte jøder, kristne og muslimer som Abrahams børn. I Det Gamle Testamente indgår Abraham en pagt med Gud. Pagten er en evig og ubrydelig aftale mellem Gud og Abrahams efterkommere. Gud lover at give Abraham en talrig slægt, som aldrig skal uddø, og at give ham et land til evigt eje. Til gengæld skal Abraham og hans slægt omskære alle deres drengebørn, dvs. skære forhuden af penis. Omskærelsen er et synligt tegn på pagten mellem Abrahams slægt og Gud.

Kilde: Første Mosebog kapitel 17

Tekstens inddeling i vers er markeret med et "v" efterfulgt af et tal (fx "v2", som betyder vers 2). De vigtigste sætninger i kilder er fremhævet med kursiv.

Da Abram var nioghalvfems år, viste Herren sig for ham og sagde til ham: »Jeg er Gud den Almægtige! Du skal vandre for mit ansigt og være udadleg. v2 *Jeg vil stifte en pagt mellem dig og mig, og jeg vil gøre dig uhyre talrig.*« v3 Abram kastede sig ned, og Gud talte til ham: v4 *»Jeg indgår en pagt med dig, og du skal blive fader til en mængde folkeslag.* v5 Du skal ikke længere hedde Abram. Dit navn skal være Abraham, for jeg gør dig til fader til en mængde folkeslag. v6 Jeg gør dig uhyre frugtbar; jeg gør dig til folkeslag, og konger skal nedstamme fra dig. v7 Jeg opretter min pagt med dig og dine efterkommere i slægt efter slægt, *en evig pagt.* Jeg vil være din og dine efterkommeres Gud. v8 *Det land, hvor du nu bor som fremmed, hele Kana'an, vil jeg give dig og dine efterkommere til evig ejendom, og jeg vil være deres Gud.*« v9 Og Gud sagde til Abraham: »Du og dine efterkommere skal holde pagten i slægt efter slægt. v10 Dette er min pagt med dig og dine efterkommere, som I skal holde: *Alle af mandkøn hos jer skal omskæres.* v11 *I skal lade jeres forbud omskære, og det skal være tegn på pagten mellem mig og jer.* v12 Otte dage gammel skal hver dreng hos jer omskæres, slægt efter slægt. Det gælder såvel den træl, der er født i dit hus, som enhver fremmed, du har købt, og som ikke hører til din slægt. v13 Både den, der er født i dit hus, og den, du har købt, skal omskæres. *Sådan skal I bære min pagt på kroppen som en evig pagt.* v14 *Men en uomskåret mand, en hvis forbud ikke er omskåret, skal udryddes fra sit folk. Han har brudt min pagt.*«

Spørgsmål til kilden

- 1) Hvad er forskellen på at indstifte en pagt og indgå en aftale? Har du nogensinde lavet en pagt?
- 2) Hvorfor er det både en talrig slægt og et land, som Gud tilbyder Abraham?
- 3) Hvad betyder Abrahams alder for historien? Hvis han nu havde været 40 år – hvad så?
- 4) Omskærelsen er et tegn på pagten, men hvad betyder det, at jøderne bærer pagten på kroppen?
- 5) Hvad er den sidste sætning i Bibel-citatet et udtryk for? Hvorfor skal uomskårne udryddes?
- 6) Findes denne sætning i "Abrahams børn"? Kan du finde lignende citater fra kunstværket, der stammer fra de to andre religioner?

2 Hvem er hans børn?

Lidt senere i Det Gamle Testamente får vi at vide, at Gud har gjort, som han har lovet. Sønnen Isak bliver født, og Abraham omskærer ham og opfylder dermed sin del af pagten. Men det viser sig, at Abraham allerede har en søn med sin trælkvinde, Hagar. Abraham sender Hagar og sønnen ud i ørkenen, hvor Gud lover at beskytte dem og gøre sønnen til et stort folk. Det er denne historie, som Koranen knytter an til. I islam hedder Abraham Ibrahim, og han er troens fader via Ismael. Ismael er Hagars søn ifølge Koranen.

2a Isak og Ismael

Kilde: 1 Mosebog kapitel 21

v1 Herren tog sig af Sara, sådan som han havde sagt, og det, han havde lovet, gjorde han for hende. v2 Sara blev gravid, og hun fødte Abraham en søn i hans alderdom, ved den tid, Gud havde sagt til ham. v3 Abraham gav sønnen, som Sara havde født ham, navnet Isak, v4 og Abraham omskar sin søn Isak, da han var otte dage gammel, sådan som Gud havde befalet.

[...]

v8 Da drengen voksede til, blev han vænnet fra, og Abraham holdt et stort gilde, den dag Isak blev vænnet fra. v9 Men da Sara så den søn, som den egyptiske kvinde Hagar havde født Abraham, lege med Isak, v10 sagde hun til Abraham: »Jag denne trælkvinde og hendes søn bort, for denne trælkvindes søn skal ikke arve sammen med min søn Isak.« v11 Det tog Abraham sig meget nær, fordi det var hans søn. v12 Men Gud sagde til Abraham: »Du skal ikke tage dig det nær for drengens og din trælkvindes skyld. Gør alt, hvad Sara siger til dig, for det er efter Isak, dine efterkommere skal have navn. v13 Men også trælkvindens søn vil jeg gøre til et folk, fordi han er din søn.«

v14 Tidligt næste morgen gav Abraham Hagar noget brød og en lædersæk med vand, satte drengen på hendes skulder og sendte hende væk. Hun tog af sted, men for vild i Be'ershebas ørken. v15 Da vandet i sækken slap op, lagde hun drengen under en busk v16 og gik hen og satte sig i et bueskuds afstand, for hun tænkte: »Jeg vil ikke se drengen dø.« Hun satte sig og brast i gråd. v17 Men Gud hørte drengen, og Guds engel råbte fra himlen til Hagar: »Hvad er der i vejen, Hagar? Du skal ikke være bange, for Gud har hørt drengen dér, hvor han ligger. v18 Gå hen og løft ham op, og pas på ham, for jeg vil gøre ham til et stort folk.«

Aktiviteter til kilden

- 1) Hvorfor bliver Hagar og hendes søn jaget bort?
- 2) Hvorfor beskytter Gud hende?

2b Ibrahim og Ismael i Koranen

Kilde: Bearbejdning af Abraham/Ibrahim som jødernes stamfar eller Kabaens bygmester (islaminfo.dk).

Sura er en betegnelse for de afsnit, som Koranen er inddelt i.

Abraham er den første vigtige skikkelse i Det gamle Testamente, som Muhammed fortæller, at han havde længere **åbenbaringer** om (se Sura 3.64-70 og 2.114-34). Allah siger i Koranen, at Muhammed er "det skønne forbillede" (Sura 33.21) for menneskene. På samme måde siger Allah i Koranen om Abraham (som i Koranen kaldes Ibrahim): "Se jeg gør dig til et **forbillede** for menneskene" (Sura 2.124). Muhammeds åbenbaring om sig selv og om Abraham som "det skønne forbillede" har det formål at kæde hans egen person og **kaldelse** sammen med Abrahams kaldelse. Ligesom Abraham kom med læren om den ene Gud, således fortæller Muhammed, at han nu fuldender Abrahams religion. Muhammeds åbenbaringer om Abraham viser, at Abraham havde en særlig status for profeten. Muhammed kunne finde lighedspunkter mellem sig selv og Abraham som manden, der udvandrede, og manden, der vendte sig til den ene Gud.

[...]

For jøderne og i Det gamle Testamente er Abraham og Sara, deres søn Isak og barnebarnet Jakob Israels og jødernes stamfædre. Jakob får navnet Israel af Gud, og det navn, som landet Israel får. Muhammed ændrer beretningen grundlæggende. Oprindeligt var det en beretning om Israels grundlæggelse, hvor Abraham var den første jøde, fordi han troede på Israels Gud. I Koranen bliver Ibrahim "Hanif", dvs. den første muslim. Islam bliver **ur-religionen**. Og Abraham ofrer nu ikke Isak, men Ismael. Og han bygger ikke et alter i Hebron, hvor han dyrker Israels Gud Jahwe. Nej, han rejser til Mekka og bygger sammen med Ismael **Kaabaen** for Allah. Ligesom jødedommen og troen på den ene Gud Jahwe opstår gennem en pagt mellem Jahwe og Abraham, således opstår islam gennem Ibrahim's bygning af Kaabaen.

Muhammed anvendte personerne Abraham og Ismael både klogt og taktisk i sin nye arabiske religion. Derfor blev det Abraham, der ifølge Muhammeds åbenbaringer i Koranen indførte valfarten (hadj) til Mekka i Sura 3.97. De rituelle handlinger omkring denne **valfart** er nedfældet i Sura 22.26-33 og er af **hedensk** arabisk oprindelse. Men det spiller ingen rolle for Muhammed. Hver gang han kritiseres, henviser han til, at det, som Allah siger, altid er rigtigt, og at de, som taler mod Allah, vil blive straffet. Dermed kan to af de vigtigste af islams 5 **søjler** ifølge Muhammed føres tilbage til Abraham: Bekendelsen af Allah som den eneste Gud (Sura 22.30-31), og valfarten til Mekka.

Spørgsmål til kilden

- 1) Hvad betyder de fremhævede ord i kilden: **åbenbaring, forbillede, kaldelse, valfart og søjler**? Brug støtteark 2b.
- 2) Hvad betyder det, at grundlaget for islam er et hus og en tro med fem søjler?

2c Abraham og pagten i Det Nye Testamente

I slægtstavlen i starten af Det Nye Testamente føres Jesu slægt tilbage til Abraham, og Jesus Kristus kaldes ”Abrahams søn” (Mattæusevangeliet kapitel 1). Ifølge kristendommen er Jesus altså en direkte efterkommer af Abraham og den, der viderefører pagten mellem Abraham og Gud, som blev indgået i Det Gamle Testamente. I Det Nye Testamente indstifter Jesus den nye pagt. Ordet ”testamente” betyder pagt, og Det Nye Testamente handler om den nye pagt. Denne pagt indebærer et nyt forhold mellem mennesket og Gud, som ifølge kristendommen bliver en realitet, da Jesus dør på korset og tager menneskenes synder på sig. I nadveren, som var Jesu sidste måltid med sine disciple, får de kristne del i pagten ved at drikke Jesu blod og spise hans kød. Ligesom Jesus genopstod fra de døde, vil de kristne gøre det, fordi de indtager Jesu kød og blod i nadveren.

Kilde: Abraham, fader til alle troende (Romerbrevet kapitel 4)

v1 Hvad skal vi da sige om Abraham, vort folks stamfader? Hvad opnåede han? v2 Hvis det var af **gerninger**, Abraham blev gjort **retfærdig**, har han noget at være stolt af; dog ikke over for Gud. v3 For hvad siger Skriften? »Abraham troede Gud, og det blev regnet ham til retfærdighed.« [...]

Vi siger jo: »Troen blev regnet Abraham til retfærdighed.« v10 Hvordan blev den tilregnet ham? Efter at han var blevet omskåret, eller mens han endnu var uomskåret? Ikke som omskåret, men som uomskåret! v11 Omskærelsen fik han som et tegn og som et segl på den **retfærdighed ved tro**, som han havde, inden han blev omskåret, for at han skulle være fader til alle de uomskårne, som tror, for at retfærdigheden også skal tilregnes dem; v12 men han blev også fader til de omskårne, når de ikke kun har omskærelsen, men også går i sporene af den tro, som vor fader Abraham havde, før han blev omskåret.

[...]

v16 Derfor var det af tro, for at det kunne være af **nåde**, så at løftet kunne stå fast for alle hans efterkommere, ikke kun dem, som har loven, men også dem, som har Abrahams tro. Han er fader til os alle, v17 sådan som der står skrevet: »Jeg gør dig til fader til mange folkeslag,« fader over for Gud, som han troede på, Gud, som gør de døde levende og kalder på det, der ikke er til, så det bliver til. v18 Med håb imod **håb** troede han, at han skulle blive fader til en mængde folkeslag, som det var sagt ham: »Så mange skal dine efterkommere blive.« v19 Og uden at blive svag i troen så han, at hans krop allerede var uden livskraft – han var næsten hundrede år gammel – og at Saras moderliv var dødt; v20 og han tvivlede ikke i **vantrø** på Guds løfte, han blev tværtimod styrket i troen og gav Gud æren v21 og var fuldt overbevist om, at det, som Gud har lovet, har han også magt til at gøre. v22 Og derfor blev det regnet ham til retfærdighed.

Spørgsmål til kilden

- 1) Hvad betyder de fremhævede ord i kilden: **gerninger, retfærdighed, tro, nåde og håb**? Brug støtteark 2c.
- 2) Hvilke gerninger tænkes der på? Hvad er retfærdighed, når det vedrører Gud? Hvad er tro en tro på? Hvor kommer nåden fra? Hvordan kan Abraham håbe imod håb?
- 3) Hvad betyder det for forholdet mellem jødedom og kristendom, at grundlaget i kristendommen er tro, ikke omskærelse og gerninger?

Støtteark 2b: Betydningen af centrale begreber i kilden om Ibrahim og Ismael i islam

Hvad er?	I det danske sprog	I religionen
Åbenbaring		
Valfart		
Kaldelse		
Forbillede		
Søjler		

Støtteark 2c: Forholdet mellem hverdagsproglig og religiøs betydning af centrale begreber hos Paulus

Hvad betyder?	Hverdagsprogligt	Religiøst
Gerninger		
Retfærdighed		
Tro		
Vantro		
Nåde		
Håb		

3 Tekst og tro i tre verdensreligioner

Toraen er blevet brugt til at begrunde jødernes ret til Israel. Det skyldes en opfattelse af det hellige skrift som Guds ord. Når det står i den hellige tekst, og Gud har lovet jøderne et land til evigt eje, står det ved magt. Dette skriftsyn er fundamentalistisk, fordi det hellige skrift bruges til et politisk formål. Guds åbenbaringer over for mennesket – eller rettere: bestemte menneskers tolkninger af disse åbenbaringer – skal ifølge denne opfattelse have samfundsmæssige konsekvenser.

Man finder et fundamentalistisk skriftsyn i de tre verdensreligioner, der kan føres tilbage til Abraham og Det Gamle Testamente. Fundamentalisme er ikke bundet til en tekst, men udspringer af et bestemt syn på en tekst. I alle tre religioner finder man forskellige tolkninger af det hellige skrift, der ligger til grund for religionen. Det gælder både i forhold til Toraen, Bibelen og Koranen. Skrifterne bliver i jødedommen og islam hellige af, at de kommer fra Gud/Allah. Fx modtager Moses loven med De ti bud fra Gud i en åbenbaring på Sinajbjerget, og Koranen åbenbarer sig for Muhammed via ærkeenglen Gabriel. Kristendommen er funderet i troen på, at Jesus er Guds søn, og at Gud har åbenbaret sig i Jesus. Fortællingerne om Jesus i Det Nye Testamente bliver derfor hellige.

3a Jødedom: De ti bud i uddrag (2. Mosebog kapitel 20)

v1 Gud talte alle disse ord: v2 »Jeg er Herren din Gud, som førte dig ud af Egypten, af trællehuset.

v3 Du må ikke have andre guder end mig.

v4 Du må ikke lave dig noget gudebillede i form af noget som helst oppe i himlen eller nede på jorden eller i vandet under jorden. v5 Du må ikke tilbede dem og dyrke dem, for jeg, Herren din Gud, er en lidenskabelig Gud. Jeg straffer fædres skyld på børn, børnebørn og oldebørn af dem, der hader mig; v6 men dem, der elsker mig og holder mine befalinger, vil jeg vise godhed i tusind slægtled.

v8 Husk sabbatsdagen og hold den hellig. v9 I seks dage må du arbejde og gøre alt, hvad du skal; v10 men den syvende dag er sabbat for Herren din Gud. Da må du ikke gøre noget som helst arbejde, hverken du selv eller din søn eller datter, din træl eller trælkvinde eller dine husdyr, og heller ikke den fremmede i dine byer. v11 For på seks dage skabte Herren himlen og jorden og havet med alt, hvad de rummer, men på den syvende dag hvilede han. Derfor har Herren velsignet sabbatsdagen og helliget den.

v18 Hele folket oplevede tordenbragene og lynglimtene og hornklangen og så bjerget hyllet i røg. Da rystede de og blev stående på lang afstand, v19 og de sagde til Moses: »Du skal tale til os, så lytter vi; men Gud må ikke tale til os, for så dør vi.« v20 Men Moses sagde til folket: »I skal ikke være bange! Gud er kommet for at sætte jer på prøve, og for at I kan frygte ham, så I ikke synder.« v21 Mens folket blev stående på lang afstand, nærmede Moses sig mulmet, hvor Gud var.

Spørgsmål til kilden

- 1) Hvorfor må jøderne ikke dyrke andre guder (vers 3)? Hvad vil det sige at dyrke en gud?
- 2) Hvorfor formuleres der et forbud mod at gøre sig billeder af Gud (vers 4)? Hvad er der galt med at lave billeder af Gud?
- 3) Hvad gør en bog hellig? Hvad er det hellige? Er der andet end bøger, der kan være hellige?
- 4) Hvad vil det sige at holde en dag hellig?
- 5) Hvad vil det sige, at Herren har helliget sabbatsdagen (vers 10)? Hvorfor har han gjort det? Hvorfor har mennesker helligdage?
- 6) Hvorfor gemmer Gud sig i "mulmet" (dvs. mørket), og hvorfor bliver folket bange og holder afstand (vers 21)? Er der grund til at frygte Gud? Tåler Gud ikke lyset?

3b Islam: Bearbejdning af "De ti vigtigste ting at vide om Koranen" (Henning Nørhøj)

1. Koranen som helligskrift

Koranen er islams hellige bog. Den er Allahs ord, som er åbenbaret til profeten Muhammed [...]. Traditionelt fastsættes åbenbaringerne til at være kommet til Muhammed fra hans kaldelse til profet i 610 til hans død i 632. Endvidere siger traditionen, at det var ærkeenglen Gabriel, der videregav budskabet fra Allah til profeten Muhammed [...].

2. Koranen fortæller om Allah

Allah er det centrale tema i Koranen. Det er Allah selv, der taler i Koranen. Allah er en Gud, der vil føre denne verden til ende og dømme mennesker på deres gerninger og tro. Der er ingen anden gud ved siden af Allah. Han er almægtig og den, der har skabt og stadig skaber alt. Allahs skabende virksomhed har menneskets eksistens som centrum [...] Koranens første sura sammenfatter Koranens opfattelse af Allah: "I den nådige og barmhjertige Guds navn. Lovet være Gud, alverdens herre, den nådige og barmhjertige, herskeren på dommens dag!"

3. Koranen fortæller om menneskets bestemmelse

Som skaber af naturen og det menneskelige liv fordrer (dvs. kræver) Allah menneskets tro og taknemmelighed. I et moralsk og aktivt liv skal mennesket vise, at det er en muslim, det vil sige, det underkaster sig Allahs vilje. Mennesket er skabt til at være forvalter af den guddommelige vilje. Allah skabte det første menneske, Adam af støv, kød og blod og indblæste det sin ånd og lærte det altings navne. Mennesket er altså et fornuftsvæsen, der kan følge Allahs veje, men menneskets modstander Satan vildleder mennesket, så det glemmer Allahs fordringer (dvs. de krav, som Allah stiller til mennesket).

Spørgsmål til kilden

- 1) Hvad er en profet, og hvordan kan mennesker føle sig kaldet til at blive profet? Hvad betyder ordet "profet", når det ikke bruges om en religiøs skikkelse?
- 2) Hvad er og gør en engel? Hvad er en ærkeengel? Hvor kommer englene fra?

- 3) Hvordan kan Allah selv tale i Koranen? Hvorfor er det vigtigt, at det er guden selv, der taler i den hellige skrift – og ikke bare mennesker?
- 4) Hvad vil det sige, at Allah dømmer mennesker på ”deres gerninger og tro”?
- 5) Hvad vil det sige at underkaste sig Allahs vilje? Hvad vil Allah med mennesket?
- 6) Hvorfor vildleder Satan mennesket? Hvad vil Satan med mennesket?

3c Kristendom: Kærlighed er opfyldelsen af loven

Om gengældelse (Matthæusevangeliet kapitel 5)

[v38](#) I har hørt, at der er sagt: »Øje for øje og tand for tand.« [v39](#) Men jeg siger jer, at I ikke må sætte jer til modværge mod den, der vil jer noget ondt. Men slår nogen dig på din højre kind, så vend også den anden til. [v40](#) Og vil nogen ved rettens hjælp tage din kjortel, så lad ham også få kappen. [v41](#) Og vil nogen tvinge dig til at følge ham én mil, så gå to mil med ham. [v42](#) Giv den, der beder dig; og vend ikke ryggen til den, der vil låne af dig.

Om fjendekærlighed (Matthæusevangeliet kapitel 5)

[v43](#) I har hørt, at der er sagt: »Du skal elske din næste og hade din fjende.« [v44](#) Men jeg siger jer: Elsk jeres fjender og bed for dem, der forfølger jer, [v45](#) for at I må være jeres himmelske faders børn; for han lader sin sol stå op over onde og gode og lader det regne over retfærdige og uretfærdige. [v46](#) Hvis I kun elsker dem, der elsker jer, hvad løn kan I så vente? Det gør tolderne også. [v47](#) Og hvis I kun hilser på jeres brødre, hvad særligt gør I så? Det gør hedningerne også. [v48](#) Så vær da fuldkomne, som jeres himmelske fader er fuldkommen!

Det største bud i loven (Matthæusevangeliet kapitel 22)

[v34](#) Da farisæerne hørte, at Jesus havde lukket munden på saddukæerne, samledes de, [v35](#) og en af dem, en lovkyndig, spurgte ham for at sætte ham på prøve: [v36](#) »Mester, hvad er det største bud i loven?« [v37](#) Han sagde til ham: »Du skal elske Herren din Gud af hele dit hjerte og af hele din sjæl og af hele dit sind.« [v38](#) Det er det største og det første bud. [v39](#) Men der er et andet, som står lige med det: »Du skal elske din næste som dig selv.« [v40](#) På de to bud hviler hele loven og profeterne.«

Kærlighed er lovens fylde (Romerbrevet kapitel 13)

[v8](#) Vær ingen noget andet skyldig end at elske hinanden; for den, der elsker andre, har opfyldt loven. [v9](#) Budene: »Du må ikke bryde et ægteskab; du må ikke begå drab; du må ikke stjæle; du må ikke begære,« og et hvilket som helst andet bud, sammenfattes jo i dette bud: »Du skal elske din næste som dig selv.« [v10](#) Kærligheden gør ikke næsten noget ondt. Kærligheden er altså lovens fylde.

Aktiviteter

- 1) Skal man (altid) vende den anden kind til? Hvorfor siger Jesus sådan noget?
- 2) Hvorfor laver Jesus et nyt bud om, at man skal elske sine fjender? Hvad er der galt med næstekærlighed?
- 3) Er det muligt at elske sine fjender? Er det et rimeligt bud?
- 4) Hvorfor skal mennesket elske både Gud og sin næste? Hvordan elsker man sin næste som sig selv?
- 5) Hvorfor er dette dobbelte kærlighedsbud hele lovens grundlag (loven er Moseloven, De ti bud)?

- 6) Hvad betyder ”lovens fylde”, og hvorfor mener Paulus, at ”kærlighed er lovens fylde”?

4 Tekst og tro hos Martin Luther

Hvorfor var der møde i Worms i 1521?

I 1521 skulle en vigtig sag afgøres i den tyske by Worms. Hovedpersonen i sagen var en tysk munk. Han hed Martin Luther. Anklageren var den katolske kirke og årsagen skulle findes i en række skrifter, som Luther havde forfattet i perioden 1517 til 1521. Skrifterne omhandlede forskellige emner og var samlet set et angreb på den katolske kirke med paven i spidsen. Et af emnerne handlede om økonomisk udnyttelse af almindelige og hårdtarbejdende kristne i forbindelse med salg af afladsbreve, som begrænsede opholdet i skærsilden. Et andet emne handlede om magten over de kristnes sjæle. Kunne de troende fx komme i Himmeriget efter døden uden kirkens hjælp?

Kilde 1

Uddrag fra filmen Luther (scenen i Worms 1521)

<https://www.youtube.com/watch?v=5CG35Bfl.bAQ>

Klassesamtale

1. Hvem ser man i klippet?
2. Hvad handler uenigheden om?
3. Hvad er der på bordet mellem anklagerne og den anklagede?

Hvorfor var Luther uenig med den katolske kirke?

Allerede i 1517 var der kommet fokus på Luther på grund af hans kritik af kirkens salg af afladsbreve. Afladsbreve var breve, som kirken solgte til de kristne. Ved købet blev de kristne forsikret om nedsat tid i skærsilden. Skærsilden var et sted efter døden, hvor den kristne skulle

renses, inden han kunne komme i Himmerige. I middelalderen blev Skærsilden beskrevet som et pinefuldt sted, der på mange måder lignede Helvede.

Med brevene fik køberne kirkens garanti for et evigt liv hos Gud efter døden. Luther skrev 95 teser (eller 95 argumenter) imod afladsbrevene. I de følgende år fulgte Luther op med andre skrifter, der kritiserede kirken. Han skrev bl.a. skriftet "Om den kristne frihed" i 1520. Her var hovedbudskabet, at den kristne opnåede Guds frelse på grund af troen og ikke på grund af gerninger. Luther gjorde op med kirkens position som mellemlid mellem det enkelte menneske og Gud.

I 1521 havde den katolske kirke og paven fået nok. Luther måtte stoppes. Derfor blev han indkaldt til at mødes i Worms. Luthers svar på anklagerne kan du se i uddrag i kilde 2.

Kilde 2

Oversættelse af referatet fra mødet i Worms

Da Deres kejserlige Majestæt og Deres Nåder fordrer et jævnt svar, så vil jeg give et sådant uden horn og tænder på følgende måde: Medmindre jeg bliver overbevist ved de hellige skrifers vidnesbyrd eller ved klare grunde (for jeg tror hverken Paven eller koncilerne alene, da det er vitterligt, at de ofte er faret vild og har modsagt hinanden) så er jeg overbevist ved de af mine anførte skrifter, og min samvittighed er fangen i Guds ord. Tilbagekalde kan og vil jeg derfor ikke, for det er hverken sikkert eller ufarligt at handle imod samvittigheden. Gud hjælpe mig. Amen!

Aktivitet til kilde 2

Gruppeopgaver

1. Hvad skulle der til for at besejre Luthers kritik?
2. Hvad vil det sige at have en samvittighed?
3. Hvad vil det sige at handle mod sin samvittighed?
4. Hvorfor er Luthers samvittighed "fanget i Guds ord" (Bibelen)?

Hvordan opfattede Luther Bibelen?

Luther var ikke i tvivl om, at det var Bibelen, der var grundlaget for den kristne tro. Kirken havde selv opfundet afladsbreve, relikvier og tilbedelse af helgener, som der ikke er grundlag for i Bibelen.

Kurfyrste Frederik d. Vise, som herskede over det område, hvor Luther boede, hjalp ham efter mødet i Worms. Luther blev bandlyst af kirken. Det betød, at han blev helt udelukket af kirken. Kurfyrsten fik dog Luther gemt væk på slottet Warburg, der lå isoleret. Her oversatte Luther Bibelen til tysk, således at evangeliet kunne gøres tilgængeligt for alle kristne. Før oversættelsen var det kun kirkens folk, der kunne læse og forstå Bibelen, da den var skrevet på enten græsk eller latin. Luther lagde størst vægt på Ny Testamente og evangeliet, som betyder det gode budskab om, at Gud har frelst mennesket ved at lade sin søn gå i døden.

”Skriften alene!” blev Luthers første slagord!

Kilde 3

Den kristne frihed af Martin Luther, 1520

Men for at du kan komme ud af dig selv og bort fra dig selv, det vil sige bort fra din egen fordærvelse, så stiller han sin kære Søn, Jesus Kristus, foran dig. Ved sit levende, trøstefulde ord siger han til dig: Du skal med fast tillid overgive dig til ham og dristigt stole på ham. Så skal alle dine synder tilgives dig og al din fordærvelse være overvundet på grund af din tro.

Hvordan opfattede Luther troen?

Mennesket er syndigt. Det vil ifølge Luther sige, at mennesket er selvoptaget, at det med hans egen formulering er ”indkroget i sig selv”. Selvoptagetheden viser sig fx, når mennesket gør bestemte gerninger over for Gud for at frelse sig selv (fx en valfart til Rom eller at bede bønner). Målet er selvisk, fordi det handler om menneskets egen frelse, ikke om medmenneskets ve og vel.

Luther mente ikke, at mennesket er herre over sin egen frelse. Mennesket bliver frelst af Gud, når det tror på, at Jesus er Guds søn og har taget menneskenes synder på sig. Gud giver mennesket frelsen i kærlighed, og denne kærlighed frisætter det kristne menneske til at elske sine medmennesker. Dette er ifølge Luther kernen i kristendommen. Mennesket kan ikke retfærdiggøre sig over for Gud, men bliver retfærdiggjort af Gud.

”Troen alene!” blev Luthers andet slagord!

Kilde 4

Den kristne frihed af Martin Luther, 1520

Derfor burde alle kristne med rette arbejde med og øve sig i én ting, nemlig at indprente sig Ordet og Kristus i deres indre, så de til stadighed opøver og styrker en sådan tro. *Intet andet kan gøre et menneske til en kristen.* Som Kristus sagde til jøderne i Joh 6, 29, da de spurgte ham, hvad de skulle gøre for at udføre gudvelbehagelige og kristelige gerninger: ”Guds gerning er den, at I tror på ham, han har udsendt.” Han er den eneste, Gud Fader har bestemt dertil.

Derfor er *troen på Kristus* en umådelig skat. Troen bringer nemlig al salighed med sig og borttager al usalighed. Som der står i Mark 16, 16: ”Den, der tror og bliver døbt,

skal frelses; men den, der ikke tror, skal dømmes.”

Aktiviteter til kilde 3 og 4

1. Hvad siger kilde 3 om Kristus, og hvad han gør for mennesket?
2. Hvordan bliver man ifølge kilde 4 kristen?
3. Hvad mener Luther med sætningen ”Derfor er troen på Kristus en umådelig skat”?
4. Hvad er sammenhængen mellem skrift og tro?

5 Luthers tekster mod jøderne og de vantro

Jøderne har gennem Europas historie ofte været udpeget som samfundets syndebukke. At være syndebuk betyder, at et menneske eller en gruppe af mennesker bliver beskyldt for at være årsag til andres ulykke.

Det var også tilfældet i 1500-tallet, hvor reformationen fandt sted. Jøderne blev beskyldt for mange forskellige ulykker i samfundet, som fx pesten, tabte krige og uopklarede mord. Den værste anklage mod jøderne var dog, at de fik skylden for at have dræbt Kristus. En sådan beskyldning havde **fundament** i Bibelen, som jo var det vigtigste skrift i det kristne Europa. Forfølgelserne havde mange former og gjorde livet som jøde ganske hårdt. Blandt andet måtte jøderne ikke arbejde med almindelig håndværk og landbrug. Datidens samfund så ned på de jobs, der handlede om at inddrage renter som fx bankvirksomhed og pengeudlån. Disse jobs blev derfor ofte overladt til jøderne. Jøderne kunne ikke bosætte sig, hvor de ville. De var tvunget til at bo i bestemte og isolerede bydele også kaldet **ghettoer**. Jødiske ghettoer kender man fra Europa i perioden fra 1300-tallet og frem til afslutningen af 2. Verdenskrig, der sluttede i 1945.

Kilde 1 Domfældelsen (Lukasevangeliet kapitel 23)

v13 Pilatus lod ypperstepræsterne og rådsherrerne og folket kalde sammenv14 og sagde til dem: »I har ført denne mand til mig og påstået, at han vildleder folket. Jeg har nu forhørt ham i jeres nærvær, men jeg har ikke fundet manden skyldig i noget af det, I anklager ham for; v15 og det har Herodes heller ikke, for han har sendt ham tilbage til os; altså har han ikke gjort noget, som der er dødsstraf for. v16 Derfor vil jeg løslade ham, når jeg har givet ham en revselse (dvs. en straf).«v17 For han var nødt til at løslade en for dem under festen.

v18 Da råbte hele mængden: »Bort med ham! Løslad os Barabbas!« v19 Det var en mand, som var blevet fængslet for et oprør, der havde været i byen, og for drab. v20 Igen talte Pilatus til dem, da han helst ville løslade Jesus. v21 Men de råbte tilbage: »Korsfæst ham, korsfæst ham!« v22 For tredje gang spurgte han dem: »Hvad ondt har denne mand da gjort? Jeg har intet fundet hos ham, som kræver dødsstraf, derfor vil jeg løslade ham, når jeg har givet ham en revselse.«v23 Men de

pressede på og forlangte med høje råb, at han skulle korsfæstes, og deres råb sejrede. v24 Så besluttede Pilatus, at deres krav skulle efterkommes; v25 han løslod ham, de krævede, ham der var kastet i fængsel for oprør og drab. Men Jesus udleverede han, så de fik deres vilje.

Aktiviteter

1. Hvorfor vil den jødiske folkemængde have Jesus korsfæstet, når han er uskyldig?
2. Hvordan hænger denne beskrivelse sammen med jødernes situation i europæisk historie?
3. Hvordan er jødernes situation i Europa i dag? Er de forfulgte nogen steder?
4. Hvilken status har jobs, hvor man handler med penge og renter i dag?
5. Hvilke syndebukke har vi i samfundet i dag?
6. I hvilke sammenhænge bruges ordet ”ghetto” i dag?
7. Hvorfor har mennesker brug for syndebukke?

Luthers syn på jøder

Luthers holdning til jøder ændrede sig i løbet af livet. I de unge år troede han på, at jøderne kunne blive en del af det kristne fællesskab. I de sidste år var han uforsonlig, hadefuld og aggressiv over for jøderne.

I 1543 skrev han et skrift, der hed ”Om jøderne og deres løgne”. Det var et voldsomt angreb, hvor han ønskede jøderne smidt ud af landet, deres synagoger og bøger brændt.

Kilde 2

[...] Jeg mener, sagde Martin Luther, at når jøderne først hører vores prædikener, hvordan vi udlægger og forstår skriften i Det Gamle Testamente, ja, så er meget vundet. Med diskussion opnår vi ikke andet end, at de bliver irriteret, forbitrede og stædige, da de er for arrogante og indbildske [...]

Uddrag af bordtale fra bogen *Godbidder* af Jacob Ørsted

Kilde 3

[...] Hvis jeg skulle døbe endnu en from jøde, så ville jeg straks tage ham ud til broen ved Elben, give ham en sten om halsen og smide ham i floden. For de slyngler spotter os og vores religion. Derfor advarede Luther mod at lade sig bedrage af jødernes smigrende ord [...]

Uddrag af bordtale fra bogen *Godbidder* af Jacob Ørsted

Spørgsmål til kilderne

1. Beskriv forskellene på budskabet i kilde 2 og 3.
2. Hvilke grunde kan der være til, at Luther skifter syn på jøderne?
3. Hvad siger de to kilder om Luther som person? Hvordan vil I beskrive ham ud fra kilderne?
4. I Danmark taler og skriver vi ikke meget om Luthers syn på jøderne. Hvad kan det skyldes?
5. Hvad ville konsekvenserne være, hvis en præst i dag skrev eller sagde det samme som Luther i kilde 3? Hvordan ville præsten blive opfattet?
6. Hvordan ser vi på og taler om jøderne i Danmark i dag?

Luther og tyrken

I årene 1529-30 var den østrigske storby Wien omringet af soldater fra Det Osmaniske Rige. Osmannerne havde hovedsæde i Tyrkiet, og de var muslimer. Der var stor risiko for, at Wien ville falde i muslimernes hænder. Hvis det skete, ville islam true resten af det kristne Europa. Den kristne kultur og levemåde var derfor i fare. Luther så angrebet som en advarsel fra Gud. En advarsel til de kristne om at stramme op på den kristne tro og det daglige, kristne liv. I stedet for at kalde angriberne for muslimer, kaldte han dem for tyrkere. Luther var rasende på tyrkerne. Han kunne hverken lide deres måde at tænke religion på eller deres syn på kvinder.

Kilde 4

Tyrkerne er et folk, som Gud ikke kan lide. Som en grusom plage river de ægteskabet fra hinanden. Hos dem eksisterer ægteskabet ikke. Derfor er de gudsbespottere og horebukke.

En sådan nydelsessyge har tyrkerne, at de ikke respekterer ægteskabet, men derimod tager sig så mange koner, som de lyster. Når de er færdige med dem, driver eller støder de dem væk, hvis de da ikke sælger dem som kvæg.

Uddrag af bordtale fra bogen *Godbidder* af Jacob Ørsted

Kilde 5

Guds magt stod bag tyrkernes tilbagetog i 1529. Det skete nemlig på grund af lav moral og ikke på grund af vores hærs overlegenhed. Der var nemlig stor modløshed i den tyrkiske lejr, fordi soldaterne led af sult og sygdomme. I Wien og i kejserens lejr var der ingen nød.

På det skammeligste pinte man de arme kristne og skar næserne af dem. Aldrig har man oplevet noget lignende. Guds vrede står foran døren. Vi må gøre bod, der er tid endnu til at gøre det godt igen.

Uddrag af bordtale fra bogen *Godbidder* af Jacob Ørsted

Kilde 6

Med Fadervor vil vi modstå tyrken, så vi skånes for det onde.

Tyrkerne plukker alene fra det Det Nye Testamente og kirkefædrene, hvad der passer dem. De tager sig en kone, når de har lyst og smider hende væk, når de er blevet trætte af hende. Hvad er det for en form for ægteskab? Derfor findes der kun horeunger i Tyrkiet!

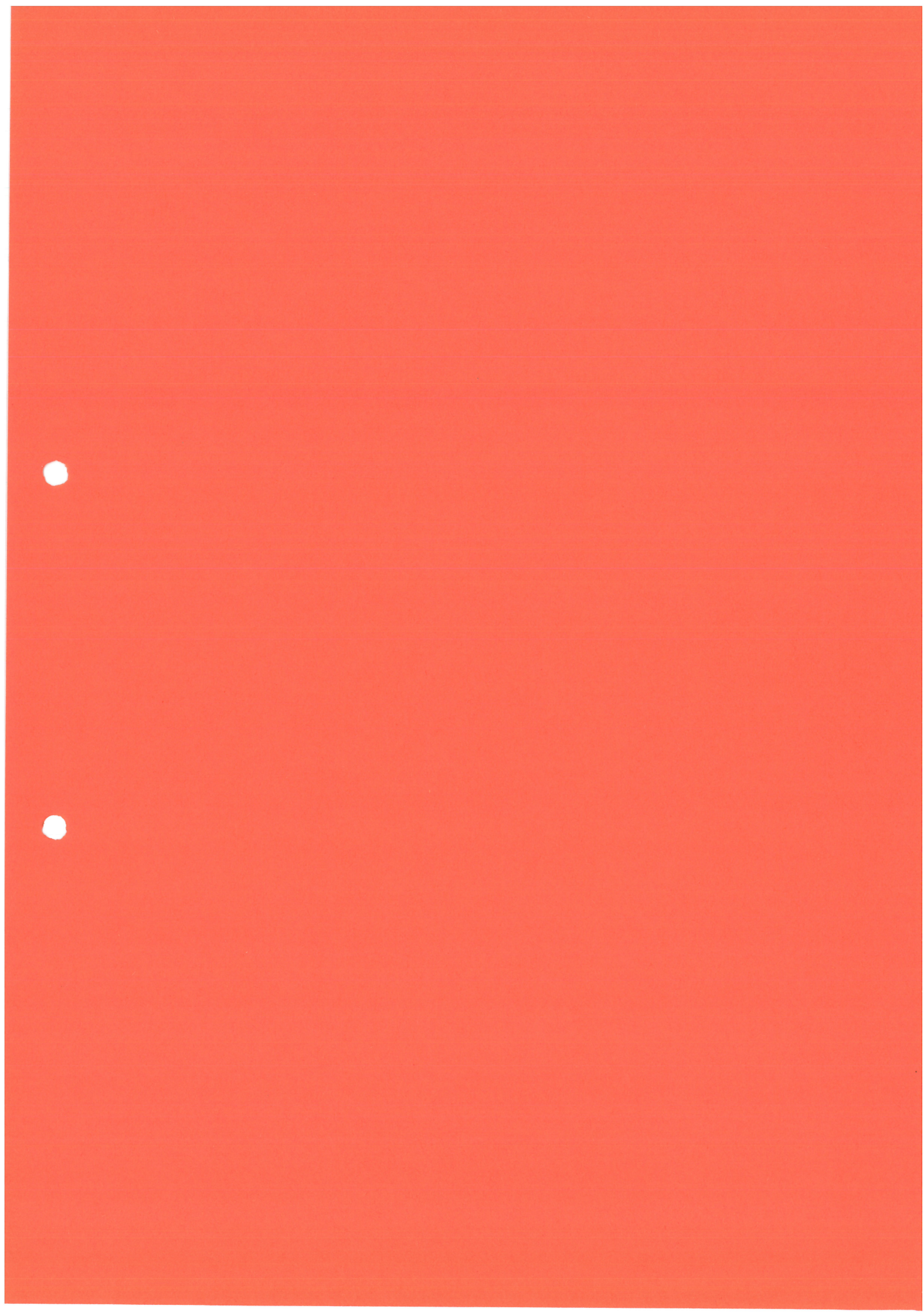
Hvis jeg havde den tro, som skriften kræver af mig, kunne jeg ene mand slå tyrkerne.

Tyrkerne mener formasteligt, at de har den rigtige Gud og religion, derfor griner de ad os og spotter vores kristne tro. Hvor passer Jesu ord godt på tyrkerne, når han siger: Jeg er kommet i min Faders navn, og I tager ikke imod mig; hvis en anden kommer i sit eget navn, skal I nok tage imod ham.

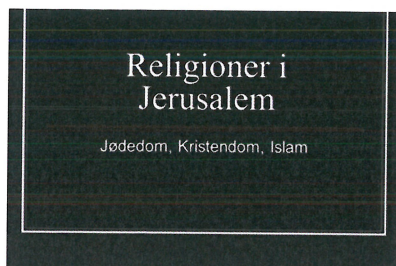
Uddrag af bordtale fra bogen *Godbidder* af Jacob Ørsted

Spørgsmål til kilderne

1. Hvordan opfatter Luther muslimerne og deres tro?
2. Hvad siger kilde 4-6 om ægteskab i islam?
3. Hvad siger kilde 4-6 om kampen mellem tyrkerne og de kristne i 1529-30?
4. Hvordan er forholdet mellem islam og kristendom i dag? Giv eksempler – fra Danmark og Europa (fx vedr. brug af tørklæde). Brug gerne Muhammed-krisen som eksempel.

Jødedom - islam - kristendom

Kendskab skaber venskab (<http://www.kendskabskabervenskab.dk/435406625>)

Gør dig klar til at åbne op for tre religioners forskelle og ligheder, jødedom, kristendom og islam. Udgangspunktet for de tre religioner er de samme, og de deler flere værdier. Ved at arbejde med materialet til kunstværket Fundamentalism, der er en del af Abrahams børn, åbner vi op for viden om og indblik i ligheder og forskelligheder i de tre religioner - *Kendskab skaber venskab*. Materialet lægger op til, at eleverne arbejder undersøgende og aktivt, mens de lærer.

Anvendelse af materialet

Materialet lægger op til et tværfagligt samarbejde mellem, kristendomskundskab, historie, samfundsfag og billedkunst, men kan også anvendes isoleret i de enkelte fag. Der er både fagfaglig viden til læreren og aktiviteter til eleverne. Vi anbefaler, at man besøger kunstværket med eleverne, men materialet kan benyttes uden.

Materialet tilgodeser forenklede fælles mål for fagene historie, billedkunst, kristendomskundskab og samfundsfag og primært til slutningen mellemtrinnet og udskolingen. Forløbene er tilrettelagt som en tretrinnsraket. Aktiviteterne lægger op til undervisning før, under og efter et evt. besøg.

Vi vil gerne samle dokumentation og inspiration. Så send gerne idéer, materialer, billeder, forløb..... til skolekirkevej@gmail.com og det vil kunne ses her på hjemmesiden.

God fornøjelse!!

Materialet er udarbejdet af:

Vejle Kommune:

lærer Camilla Mørch

lærer Trine Hindbo

University College Lillebælt:

lektor Henrik Ottesen

cfu-konsulent Astrid Danielsen

Skole-kirke-samarbejde, Vejle Provsti

skolekonsulent Pia Werborg

Spørgsmål m.m. rettes til:

Pia Werborg

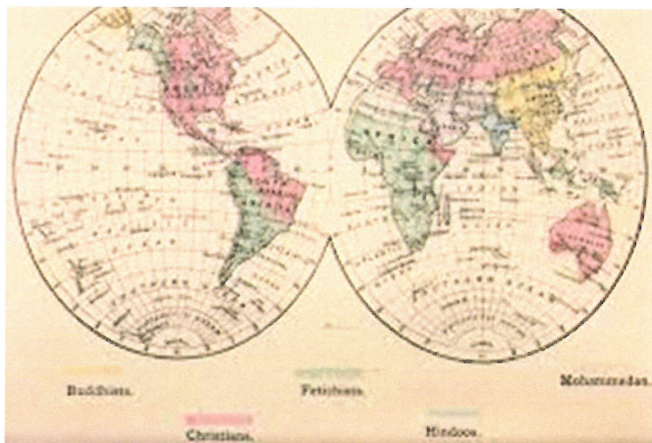
Mobil: 29170252

Mail: skolekirkevej@gmail.com

Kristendomskundskab - de tre store mono-teistiske religioner

KILDE: <http://www.kendskabskabervenskab.dk/435406996>

I materialet for kristendomskundskab er der lagt særligt vægt på kompetenceområdet "Livsfilosofi og etik" for kristendomskundskab i folkeskolen efter 6.klasse og efter 9.klasse

Eleverne arbejder med kompetencemålet i alle afsnit.

Nogle af teksterne kan være for svære for elever i 4.-6.klasse – disse tekster kan erstattes med digitale tilgange, hvor teksterne ligger på henholdsvis religion.dk og kristendom.dk. hvor de underbygges af billeder og kortere billedtekster.

Variation i undervisningen er noget af det, der giver det bedste resultat og materialet bygger på kundskabsformidling, refleksion, historisk-kritiske tilgange. Samtidig er der lagt vægt på alsidigheden i metodiske tilgange gennem anvendelse af – it og medier, sproglig udvikling, bevægelse, kommunikation, spil, selvstudie dialog, m.m.

Materialet er udarbejdet på baggrund af folkeskolens religionsbegreb med temaer som : etik, læresætninger, myter, riter, sociale aspekter, materielle ting, oplevelser, følelser og erfaringer.

Det har været vigtigt at materialet er varieret og anvendelsesorienteret, så materialer og aktiviteter giver eleverne nye kvalifikationer og kompetencer.

Alle aktiviteter kan organiseres i grupper, individuelt og i klassefælleskabet.

- **Kompetenceområde**

Livsfilosofi og etik

- **Kompetencemål:**

Efter 6. klasse:

Eleven kan udtrykke sig nuanceret om den religiøse dimensions indhold og betydning ud fra grundlæggende tilværelsesspørgsmål og etiske principper

Efter 9. klasse:

Eleven kan forholde sig til den religiøse dimensions indhold og betydning ud fra grundlæggende tilværelsesspørgsmål og etiske principper

- **Viden-og færdighedsmål:**

Efter 6. klasse:

Eleven har viden om fagord og begreber og faglige teksters formål og struktur

Eleven har viden om religioners og livsopfattelsers betydning for grundlæggende tilværelses spørgsmål og etiske principper

Efter 9. klasse:

Eleven kan reflektere over betydningen af den religiøse dimension i grundlæggende tilværelsesspørgsmål

Eleven har viden om trosvalg i forhold til grundlæggende tilværelsesspørgsmål

Oplæg

Hver elev nævner tre hændelser, ting, ord, personer..... der har stor (fundamental) betydning for deres liv. Dan derefter grupper med afsæt i deres bud og giv grupperne følgende opgave:

1. Lav et kort oplæg(max. 2 min.) om hvorfor dette/disse bud har en fundamental betydning for deres liv.
2. Lav et symbol som udtrykker deres fællesskab. (i forhold til ovennævnte bud kunne det være mennesker der krammer, et æble, en fodbold, en node, en souvenir....)

Det vil være en god idé, at læreren illustrerer eksempler og giver sin egen version som eksempel.

Efterfølgende sammensættes grupperne tilfældigt to og to – og får følgende opgave:

Opgave: find noget der fundamentalt kan definere det nye fællesskab. De grupper det lykkes for, gentager opgave 1 og 2 fra før.

Under hele processen tales der i klassen om: Fællesskab, betydning af symboler, clash af flere kulturer og andre filosofiske emner som opstår under processen.

Det er vigtigt at dilemmaer, forundringer, nye vinkler m.m. gribes og bredes ud.

Anvend i resten af kirstendomsaktiviteterne dette som reference. Tydeliggør evt. sætninger, ord, bemærkninger og billeder på et hukommelsesboard i klassen.

De tre største religioner: Jødedom, Islam og Kristendom

www.shutterstock.com · 361557413

Materialer

Gennemgang af de tre største religioner: <https://www.religion.dk/undervisning>

Se slideshow under teksten.

(billederne findes også på den henviste hjemmeside)

Hvad er religion?

Ti historiske personer udtaler sig om religion

<https://www.religion.dk/hvad-er-religion/2014-08-26/kort-og-godt-ti-bud-pa-hvad-religion-er>

”Oversigt over religiøse symboler” Religion.dk
<https://www.religion.dk/viden/oversigt-over->

Aktiviteter

Før besøg

Formuler tre nøgleord for hver af religionerne: kristendom, Islam og jødedom

Hvor er de meget forskellige og hvilke ligheder er der?

Hvad vidste du godt – hvad er helt nyt.

Er der noget du lagde særligt mærke til om de tre religioner?

Kig godt på de tre billeder

Giv en kort beskrivelse – hvor, hvad, hvordan,

Hvordan fremstilles de tre religionerne?

Hvad siger de?

Hvor er de forskellige?

Find deres påstande og argumenter?

Uden at være enig - hvem står stærkest?
Hvem overbeviser?

I Læs teksterne om religiøse og kristne symboler

religi%C3%B8se-symboler

”Oversigt over kristne symboler” Religion.dk

<https://www.religion.dk/viden/oversigt-over-kristne-symboler>

Vælg tre symboler du synes er flotte, sjove, anderledes, smukke, særlige..... og forstå dem og beskriv dem – udseende og betydning.

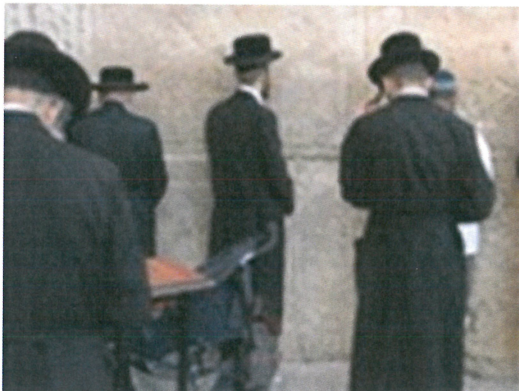
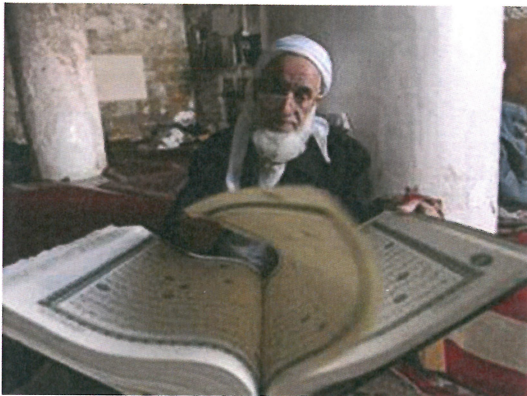
Fremstil symbolerne til en udsmykning på væggen, ophæng i loftet, personlige smykker, dekoration på tøj, lysestager, skåle, borddækning.....Brug ostevoks, ståltråd, ler, papirklip, genbrug, maling...

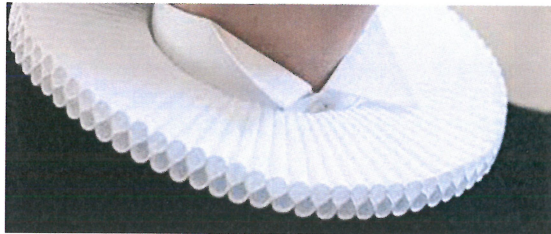
Planlæg en tur i kirken og på kirkegården og find de kristne symboler i kirken og på kirkegården - de findes overalt – se godt efter.

Kontakt gerne den lokale præst for en aftale.

Spil: dialogspil fra grundvigskforum – kan købes her: <http://www.grundtvig.dk/> - vælg selv temaerne.

Eleverne fotograferer hjemme eller i området symboler (billeder, smykker, bøger, hatte, pynt, plakater...).Eleverne laver en kort introduktion til deres billeder – udvælger evt. tre – og holder oplæg med billeder for klassen.

Symboler

Et symbol kan tjene tre formål:

1. At udtrykke noget, der kun kan forstås af indviede.
2. At fremstille noget, som ikke helt kan udtrykkes direkte.
3. At udsige noget mere, end en bogstavelig fremstilling er i stand til

Hvad forstår vi ved?

Radikalisering: Beskriver en (identitets)proces hen imod ekstremisme, hvor vold anses for et legitimt middel til at fremme ideologiske/politiske mål. Vold som legitimt middel er her en afgørende forskel ift. ekstremisme.

Ekstremisme: Er kendetegnet ved yderliggående holdninger og adfærd, der bryder radikalt med majoritetens værdier og normer.

Terrorisme: Se eksempelvis straffelovens paragraf 114 ("terrorloven"). De fleste definitioner lægger vægt på brugen af vold som middel til at fremme en politisk/ideologisk sag

Citater

Materialer

<https://www.religion.dk/undervisning/hvad-er-fundamentalisme>

Anvend følgende artikler:

<https://www.religion.dk/religionsanalysen/er-fundamentalisme-en-teologisk-eller-en-politisk-og-social-retning>

Fundamentalism citater fra skulpturen:
Fundamentalism

<http://www.fundamentalism.dk/quotesearch/index.php?lang=DK>

Fokus på citaterne om: sex, vold og familie

Vælg et emne – sex, vold eller familie

Kan evt. også anvendes i fremmedsprogsundervisningen til læsning og diskussion på et fremmedsprog (citaterne findes på mange fremmedsprog)

Kahootlink:

Mellemtrin

<https://play.kahoot.it/#/gameover?quizId=b89bacd0-f79a-41f2-a4b4-6929c9c08cdb>

Udskoling

<https://play.kahoot.it/#/?quizId=731a00de-66ee-4f0a-ad54-041772a8ae33>

Skabelon til dilemmaspil på HistorieLAB

<http://historielab.dk/til-undervisningen/spil/dilemma-spillet-dk/>

Aktiviteter

Før besøg

Hvad får du at vide i teksterne?

Hvad undrer du dig særligt over?

Hvad er helt ny viden?

Skriv "cuecards" og lav et mundtligt oplæg om fundamentalisme – Find tre billeder på nettet, der underbygger dit oplæg

Optag talerne på telefonen og lav en reportage.

Hvad mener du nu om fundamentalisme?

Læs citaterne!

Er der et eller flere citater du særligt godt kan lide?

Hvilke citater provokerer dig?

Vælg tre citater, der siger dig noget – og du evt. vil huske.

Kan du formulere en grundlæggende religiøs holdning til emnerne, når du læser citaterne?

Forsøg at tolke, reflektere og sammensætte citaterne for hver religion til et ca. fire linjer statement.

Udarbejd dilemmaspil – se de nævnte links.

Materialer

<https://www.religion.dk/religioes-beklaedning>

<https://www.kristeligt-dagblad.dk/billedserier/2014-08-20/10-slags-religi%C3%B8s-hovedbekl%C3%A6dning>

<https://www.kristendom.dk/guide-til-folkekirken/kl%C3%A6der-skaber-pr%C3%A6ster/>

<https://www.kristeligt-dagblad.dk/overblik-her-er-alt-du-skal-vid-om-burkaforbuddet-der-traeder-i-kraft-i-dag>

<http://www.fundamentalism.dk/quotesearch/>

BILLEDSERIE: Kan du kende forskel på muslimske slør?
<https://www.kristeligt-dagblad.dk/billedserier/2014-08-20/10-slags-religi%C3%B8s-hovedbekl%C3%A6dning>

Spørgsmål om religiøs påklædning:

<https://www.religion.dk/religioes-beklaedning>

Aktiviteter

Efter besøg

Undersøg religion og påklædning - beskriv religion og påklædning - hvad er typisk for de forskellige religioner?

Giv eksempler fra de forskellige religioner

Præsterne i Danmark er ikke kun i sort - find eksempler på forskellig beklædning og giv eksempler.

Hvad betyder farverne?

Gør rede for burkaforbuddet - find argumenter for og imod - hvad mener du? Kan du finde en anden løsning?

Tjek fundamentalismecitaterne om påklædning

Nihab, slør, chador, niqab, burka - hvad ved du?

Fortæl om de forskellige tildækninger - hvorfor, hvad og hvem?

Hvorfor har religionerne forskellige udtryk ang. påklædning?

Hvad er de religiøse forklaringer?

Kan du finde sammenhænge mellem geografi, samfundsudvikling og klima - og religiøs påklædning?

Anskaf et utal af hovedbeklædninger – bowler, tørklæder, kasketter, vinterhuer, kalotter, sixpence, stråhatte, diademer.....prøv dem, kig på hinanden, tag billeder – hvad giver det af tanker – beskriv personen med hovedbeklædningen (job, alder, karaktertræk, bolig, interesser,

uddannelse.....)

Vælg 4-5 hovedbeklædninger – lav en karakter/figur ud fra en hovedbeklædning (alder, køn, status, job/uddannelse, bolig, etnicitet, familiebaggrund m.m.)

Skab en ramme/scene, det kan foregå:

I bussen, i familien, i skolegården, til et forældremøde eller i Fakta – find gerne selv andre scenarier.

Og lav flere mindre rollespil.

"Skoleelever diskuterer religiøs påklædning"

Se nedenstående videoer: produceret af "Fælles fremtid"

Videoer: <http://faellesfremtid.com/video/>

Siden giver redskaber til at starte en fremadrettet dialog om fremtidsdrømme, og hvad det vil sige at leve mange kulturer sammen side om side.

"Dukketesten"

Viser at brune børn hellere vil lege med hvide dukker.....

Et socialt eksperiment: "A Class Divided"

Hvordan stereotyper nemt kan udvikle sig til fordomme og diskrimination

Siderne giver også idéer til at tale om svære – og nogle gange tabubelagte – emner som fx identitet, fordomme, diskrimination, kærlighed, kønsroller og religion.

Videoerne understøttes af debatsspørgsmål efter hver video

"Teenagepige mellem 2 kulturer – begrænsninger":

Mellem 2 kulturer – Khadijes og Mounas egen vej

"Mellem 2 kulturer – forældrenes krav, far og datter"

"Unge teenagepiger kan have svært ved at håndtere identitet, adfærd, regler m.m."

"I Danmark er jeg født"

Ung mand med marokkansk baggrund – født og opvokset i Danmark

Fflink

Materiale til efterbehandling - for fællesskab, tillid, trivsel, forståelse, mod, glæde.....sammen med dem vi kender og de fremmede vi møder.

Fflink - flinkeskole?

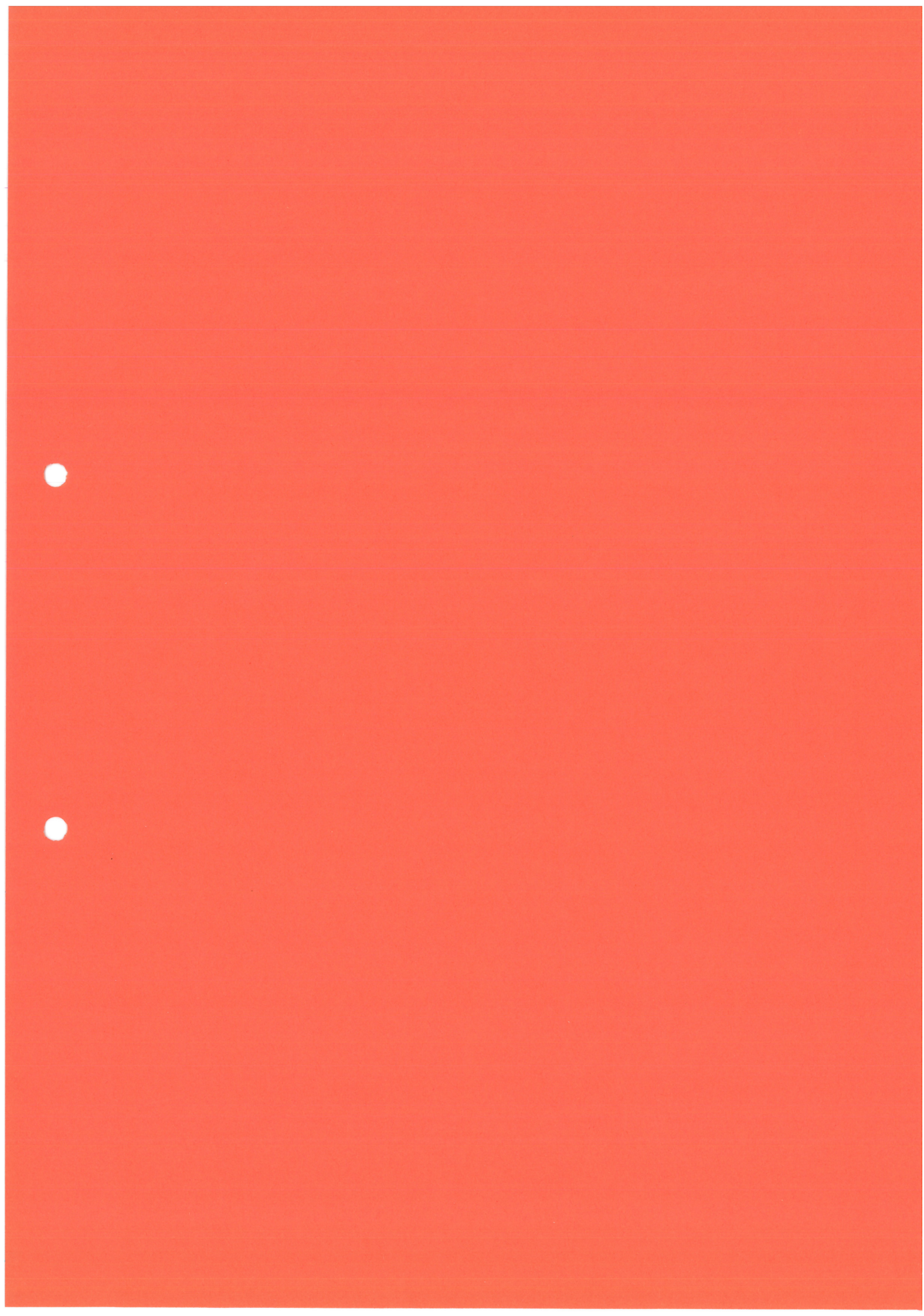
Materialer

<http://www.fuckingflink.dk/aktiviteter/fucking-flinkeskole-undervisningsmateriale/>

Aktiviteter

Efter besøg

Sammen med film og kokebog følger en lærervejledning med tips og tricks til, hvordan læreren kan skabe et forløb, der passer lige til klassen og det fokus, der er vigtigt her og nu.

Introduktion til udstillingen og undervisningsmaterialet

KÆRE LÆRERE OG PÆDAGOGER

I august, september og oktober i 2016 udstilles kunst- og dialogprojektet Abrahams børn, som sætter fokus på de monoteistiske religioner; jødedom, kristendom, og islam. Selve initiativet til udstillingen blev taget af Holger Hvelplund fra **Varde Kunstforening** i sin tid, hvor han i første omgang kontaktede kunstneren Jens Galschiøt.

LÆRINGSFORLØB

I forbindelse med udstillingen er dette læringsmateriale lavet til alle skoler i Varde Kommune, og materialet er udarbejdet af bestyrelsesmedlem og lærer ved 10icampus Lene D. Berthelsen og Skoleleder ved Sct. Jacobi Inger Marie Kristensen. Det er tanken, at kunstværket mest henvender sig til mellemtrinnet og udskolingen.

SKULPTUREN

Skulpturen hedder **FUNDAMENTALISM** og består af bogstaverne i dette ord. Hvert bogstav er bygget op af kobbermodeller af religiøse bøger fra de tre religioner; jødedom, kristendom og islam. Et bogstav er opbygget udelukkende af Koraner, et andet af Bibler, et tredje kun af Toraer. Bøgerne er stablet uregelmæssigt, så bogstavene fremstår med et lidt vakkelvort udtryk.

En lille åbning i soklen er den eneste indgang til midten af installationen. Indefra kan man kun komme ud via den samme indgang, men her står der et skilt med 'NO EXIT'.

PROJEKTET BESTÅR AF FIRE DELE:

- Fundamentalism-skulpturen. Placeringen er: Torvet ved rådhuset.
- 600 af de mørkeste og lyseste citater fra Tora-en, Bibelen og Koranen, udvalgt af kunstneren. Citaterne vises på skulpturen, bruges i citatquiz, kan hentes til pauseskærme og de kan findes med emneord på projektets hjemmeside.
- 10 skriftsøjler: kobberskulpturer, der udstilles separat for at inddrage befolkningen i dialogen.

De monoteistiske religioners tilhængere kaldes også bogens folk, fordi de alle har et helligt skrift, givet af Gud, som grundlag for deres religion. For at undgå at komme ind i en ufrugtbar blasfemi-diskussion har Galschiøt valgt IKKE at bruge afstøbninger af rigtige religiøse bøger, men derimod at modellere bøgerne op med hånden i voks, så de kun ligner religiøse bøger.

Der er to citatskærme for hvert bogstav. Skærmen på ydersiden viser lyse, humanistiske citater fra den bog, som det givne bogstav er opbygget af. Skærmen på indersiden viser mørke, antihumanistiske citater fra den samme bog. De i alt 28 skærme viser citater-ne på udstillingslandets lokale sprog. Andre steder i udstillingen kan citaterne ses på flere sprog.

FAKTA

Højde med sokkel: 340 cm. Diameter: 9 meter.
Materiale: kobber/stål. Samlet vægt: ca. 14 tons.
Bygget af flere end 8.000 kobberbøger.
Der indgår 28 citatskærme med i alt 600 citater - lige mange lyse og mørke fra hver religiøs bog. Officiel hjemmeside: www.fundamentalism.dk

Kristendom melletrin

Forløb/emne	Kompetencemål	Færdigheds- og vidensmål	Læringsmål	Tegn på læring	Undervisningsaktiviteter	
Eksempler på læringsmål for et besøg ved Kunstværket Abrahams Børn.						
Besøge og opleve kunstværket Abrahams Børn	<p>Livsfilosofi og etik</p> <p>Eleven kan udtrykke sig nuanceret om den religiøse dimensions indhold og betydning ud fra grundlæggende tilværelsesspørgsmål og etiske principper</p>	<p>Eleven kan i skrift og tale udtrykke sig nuanceret om grundlæggende tilværelsesspørgsmål i relation til den religiøse dimensions betydning</p>	<p>Eleven har viden om religioners og livsopfattelsers betydning for grundlæggende tilværelsesspørgsmål</p>	<p>Livsfilosofi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan finde lyse og mørke citater • Eleven kan forholde sig til lyse og mørke citater • Eleven kan perspektivere lyse og mørke citater til eget liv. <p>Sprog og skriftsprog</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan vælge ord, der siger noget centralt om kristendom, jødedom og islam samt forklare sine valg. • Eleven kan finde ligheder mellem kristendom, jødedom og islam og formidle sinesynspunkter til andre. • Eleven kan finde forskelle mellem kristendom, jødedom og islam og formidle sinesynspunkter til andre 	Læreren udfylder selv	Læreren udfylder selv
		<p>Eleven kan læse faglige tekster og udtrykke sig mundtligt og skriftligt om deres indhold, formål og struktur</p>	<p>Eleven har viden om fagord og begreber og faglige teksters formål og struktur</p>			

Kristendom overbygning

Forløb/emne	Kompetencemål	Færdigheds- og vidensmål		Læringsmål	Tegn på læring	Undervisningsaktiviteter
Eksempler på læringsmål for et besøg ved Kunstværket Abrahams Børn.						
Besøge og opleve kunstværket Abrahams Børn	<p>Livsfilosofi og etik</p> <p>Eleven kan udtrykke sig nuanceret om den religiøse dimensions indhold og betydning ud fra grundlæggende tilværelsesspørgsmål og etiske principper</p>	<p>Livsfilosofi.</p> <p>Eleven kan reflektere over betydningen af den religiøse dimension i grundlæggende tilværelsesspørgsmål.</p>	<p>Livsfilosofi</p> <p>Eleven har viden om trosvalg i forhold til grundlæggende tilværelsesspørgsmål</p>	<p>Livsfilosofi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan forholde sig til lyse og mørke citater • Eleven kan forholde sig til lyse og mørke citater og perspektivere dem til de tre religioner • Eleven kan perspektivere lyse og mørke citater til eget liv og kan forstå konsekvenserne af forskellige trosvalg. <p>Sprog og skriftsprog.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eleven kan udvælge citater, der siger noget centralt om kristendom, jødedom og islam samt forklare sine valg samt forholde sig til citaternes betydning for menneske-livet • Eleven forstår ligheder og forskelle mellem kristendom, jødedom og islam. • Eleven kan diskutere og udtrykke sig nuanceret om de forskellige teksters indhold, formål og opbygning. 	Læreren udfylder selv	Læreren udfylder selv
		<p>Sprog og skriftsprog</p> <p>Eleven kan målrettet læse faglige tekster og sprogligt nuanceret udtrykke sig mundtligt og skriftligt om deres indhold, formål og struktur</p>	<p>Sprog og skriftsprog</p> <p>Eleven har viden om komplekse fagord og begreber samt faglige teksters formål og struktur</p>			

Litteraturliste

OVERORDNET:

"Verdens religioner" af Janina Terhart mfl.
Horisont – grundbog i religion af
"Tro på tværs" af Flemming Madsen Poulsen.

ISLAM

"Jihad" af Rudolph Peters.
"Islam" af Peter Garde.
"Islam" af Jens Peder Agger
"Moderne islam – muslimer i Cairo af Jakob Skovgaard Petersen.
"Islam" af Jørgen Bæk Simonsen
"Islam – fra beduinkult til verdensreligion" af Jens M. Steffensen.
"99 spørgsmål om islam!" af Jan Hjørpe.
"Lydighed eller lovsang – om islam og kristendom" af Kurt Christensen.
"De muslimske broderskaber – brandslukkere eller brandstiftere" af Svend Lindhardt.
"Islam" af Helle Hinge.
"Islam" af Sue Penney.
"Nye muslimer i Danmark – møder og omvendelser" af Tina Gudrun mfl.
"Koranen" af Ellen Wulf.
"Islam – en introduktion" af Ziauddin Sardar mfl.
"Hvad er islam" af H.K. Neerskov.
"Islam" – lærbaggrunden for islam at kende – den tro, kultur og historie, der har skabt den moderne islamiske verden" af Phillip Wilkinson.
"Islam – Sådan kan islam også være" af Benny Andersen.
"Hvad er islam" af Tahar Ben Jelloum.

JØDEDOM

"Jødedom" af Carsten Bo Mortensen.
"Et spørgsmål om tro - Jødedommen" af Sue Penney.
"Jødedommen" af Flemming Madsen Poulsen.
"Jødedom" af Sue Penney.
"Så vælg da livet" af Bent Melchior.
"Jødedom – tro og livsforståelse" af Bent Melchior.
"Islam – hjertesag" af Aminah Tønnesen.
"Jødedom" af Sara Kviat.
"Jødedom" af Helle Hinge.

KRISTENDOM.

"Mellem himmel og jord" af Claus Oldenburg.
"Jesus af nazaret" af Klematis.
"Reformationen" af Rene Bank Larsen.
"Frelsens hær" af Jens Peder Agger.
"De dræber kristne – om at leve som kristen, hvor det er livsfarligt at tro" af Tom Doyle.
"Kristendom" af Linda Woodhead.
"Ansgar – på mission blandt vikinger" af Knud Erik Andersen
"Paulus og de første kristne" af Knud Erik Andersen mfl.
"Kristendom" af Annika Hvithamar.
"Håndbog i Kristendom – fra skabelse til nutid" af Erik Thastum
"En lille bog om kristendommen" af Agnete Brink mv.
"Kristendom" af Carsten Bo Mortensen
"Kirke og Kristendom" af Carsten Bach Nielsen mfl.

Kontakt

Galleri Galschiøt
Banevænget 22, 5270 Odense N,
Tlf. 6618 4058 / 6170 3083, Mail: aidoh@aidoh.dk

**Links til undervisningsforløb i
Religionskundskab, Historie, Samfundsfag, Billedkunst,
Dansk og Engelsk
til Jens Galschiøt
skulpturen *Fundamentalism*
og dialogprojektet *Abrahams Børn*
<http://fundamentalism.dk/>**

Udarbejdet af UCL, Odense: cfmlink.dk/76

Udarbejdet af UCL og Vejle: <http://www.kendskabskabervenskab.dk/>

Varde: <http://intranet.vardekommune.dk/media/1173424/Introduktion-til-udstillingen-og-laeringsmaterialet-A4.pdf>